

Кф 1132
63.3 (4 Укр 333)
В 14

МИКОЛА ВАЙДА

ВЕЛИКИЙ ПРОБУДИТЕЛЬ ЗАКАРПАТТЯ

В ПАМЯТЬ 150-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ НАРОДЖЕННЯ
О. АЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА

ВИДАВНИЦТВО „КАРПАТСЬКИЙ ГОЛОС“
Филадельфія, Па.

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

Канадське Товариство Польових Українці

**ВЕЛИКИЙ
ПРОБУДИТЕЛЬ
ЗАКАРПАТТЯ**

MYKOLA VAYDA

Rev. Alexander Duchnovich

THE GREAT AWAKENER OF THE CARPATHO-UKRAINIANS

In memory of the 150th anniversary of his birth

EDITION "CARPATHIAN VOICE"

Philadelphia, Pa., U.S.A.

МИКОЛА ВАЙДА

Великий Пробудитель Закарпаття

В ПАМ'ЯТЬ 150-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ НАРОДЖЕННЯ

О. АЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА

ВИДАВНИЦТВО „КАРПАТСЬКИЙ ГОЛОС“

Філадельфія, Па., ЗДА

Український текст — відбитка з „Америки“
Англійський текст — відбитка з „Шляху“

ВИДАВНИЦТВО „КАРПАТСЬКИЙ ГОЛОС“
Філадельфія, Па., ЗДА

о. АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВИЧ
* 24. IV. 1803 — † 29. III. 1865

„Самі здорові співайте,
І на батька памятайте!”

А. Духнович

Вступ

Дня 24 квітня 1953 р. минуло 150 років, як на Пряшівщині, в селі Тополі народився великий пробудитель Закарпаття Александер Духнович. Будучи священником пряшівської й мукачівської єпархій, опісля каноніком пряшівської капітули, о. А. Духнович виконав неоціненну працю для добра й національного освідомлення закарпатського народу „від Попраду аж до Тиси.” В найгрізніший час безпощадного мядярщення о. А. Духнович виступив на оборону свого народу, будив його до національного життя й боровся за його волю.

З приводу цієї річниці пригадаємо нашим давноприбулим Американським Карпатським Русинам (Українцям), його життя, працю і значіння. Одночасно годиться, щоб через А. Духновича пізнав давно-минуле Закарпаття й увесь український загаль. Оця книжка про Духновича має такі розділи: Короткий життєпис; Його діяльність; Листування з Яковом Головацьким; Звязки з Галичиною; Отець А. Волошин про А. Духновича; Ужгородська „Прогресива” про А. Духновича; Закінчення.

Короткий життєпис

Александр Духнович народився 24 квітня 1803 р. в селі Тополі, в колишній земплинській жупі, Пряшівщина, Західне Закарпаття. Батько його, о. Василь Духнович, що був греко-католицьким священиком, старався виховати свого сина Александра в національному дусі. Про це сам Ал. Духнович пише в своїй латинській автобіографії:

“Pater filium suum secundogenitum studiosissime (94 ст.) in nationali ruthenica litteratura excoli curabat, ideo prius domi ipse pro Magistro se filio obtulit.”

1816 р. вмирає батько Ал. Духновича, лишаючи шестеро сиріт. Про дальше своє життя пише в цій автобіографії таке:

„В році 1821 пішов я до Пряшева, а прийнятий єпископом Григорієм Тарковичем до білого клиру, з стипендією 150 флоренів, удався до Кошиць на два роки на філософічні студії. Опісля 1823 р. перейшов я на богословські студії до ужгородської семінарії. По скінченні студій приділено мене, як урядовця, до дієцезіяльної канцелярії на посаду актуара”. Від

1830 р. був парохом у селі Комлуш, потім у селі Біла Вежа. В 1838 р. переходить Духнович з пряшівської єпархії до мукачівської, де в Ужгороді призначено його консисторським нотарем. В 1844 р. вертається до Пряшева, де призначають його каноніком пряшівської капітули, а вона висилає його як посла до краевого сойму в Братиславі, який відбував засідання без перерви протягом 1847 та 1848 рр. О. А. Духнович був першим і останнім представником пряшівської капітули в цьому соймі. Він так описує засідання в своїй автобіографії: „...посли, правду сказавши, захоплені якоюсь національною скаженістю, під проводом Людви́ка Кошута, ...перейнялися ідеєю все і всюди основно зреформувати... Нещасні ці послы, що поставили собі за засаду оспівувати велику мадярську державу та рішили, що тільки єдино мадярська мова має запанувати і що кожний горожанин мусить і то зараз зачати вчитися цієї мови, і нею навіть розмовляти. Йдучи за цією засадою, рішили, щоб угорське ко-

ролівство відірвалося від Австрії, як самостійна держава, якою має управляти власний угорський уряд.”

Діяльність о. А. Духновича в цьому часі була вже широко відома. Мадяри з невдоволенням дивилися на нього, зокрема поява букваря о. А. Духновича 1847 р. викликала їх обурення проти нього. Шовіністичні Мадяри поборювали все, що не-мадлярське. Ширили гасло, що „поза Угорщиною нема життя, а коли й є, то не таке”.

В 1848 р. вибухла в Угорщині революція, яка захопила увесь край. Мадяри закипіли ненавистю проти всіх не-Мадяр. „Та й я також мусів зазнати — пише о. А. Духнович, — частинно цієї сумної революції, ...за намовою ворогів, тому що писав руські книжечки, попав у підозріння. Нещасного дня 27. квітня 1849 р. вхопили мене розярені Мадяри й найперше замкнули в міському домі, потім того самого дня коло першої години відвели як якогось розбійника, на місце страчення з великим супроводом, між чотирма гусарами й двома гарматами. Напереді йшов один відділ Поляків, позаду відділ мадлярських гонведів, а по боках ескадра гусарів. Ніколи я не забуду цього нещасного дня, 27. квітня, який мені вже 50-літньому чоловікові спричинив

стільки душевного переляку й душевного болю.”

„Так серед безнастанних насмішок і ганьбливих лайок гордих революціонерів завели мене до першої стації Леми, до одного жидівського дому з великою сторожею“. Опісля повели о. Духновича далі пішки аж до Кошиць.

Отець А. Духнович згадує ще одну подію у звязку з його арештуванням. „І досі памятаю один дуже сумний випадок, а саме, коли мене 27. квітня так соромно вели, між іншими пакостями революціонерів і то найбільше польських, на горбку дринівським приступив до мене якийсь рудий Поляк, якого називали капітаном. Цей чоловік вилаяв мене дуже грубими виразами, ганьбив, висміяв нещасного, обплював, а вкінці приказав стягнути з мене чоботи, щоб я йшов босий. І це було для мене найбільшою мукою! А коли по стягненні чобіт, я не міг іти разом з посіпаками, вдарив врешті мене страшно в лице і відступив від мене цей рудий Поляк...”

Оці уривки з автобіографії найкраще характеризують життя великого пробудителя й патріота Закарпаття о. Духновича, який усе своє життя посвятив своєму народові, щоб піднести його й рятувати перед національною загибеллю. По-

мер о. Духнович у своєму улюбленому Пряшеві 29. березня 1865 р. Віденський „Вістник“, повідомляючи про його смерть, написав м. ін.: „Утрату сего великого мужа и покровителя угорської Руси кожний ревний Русин відчуває; в нем бо воз-

никло світло, которое дремлющих Русинов из тяжкого сна пробудило, — до нового життя... Дух его жити буде от рода и в род“.

Життя о. А. Духновича було взірцевим життям священика, патріота і народовця.

Діяльність А. Духновича

Діяльність о. Александра Духновича була дуже різноманітна. Крім поезій написав буквар для шкіл і народу, граматику, історію, географію, педагогіку, молитовник, катехизм, підручник біблії, театральні пєси, видавав місяцє-слова, альманахи та писав статті про Угорську Русь (Закарпаття) до різних часописів, щоб так всебічно учити, підносити та національно освідомляти свій рідний нарід.

О. Александер Духнович почав писати вже в 1829 р., але його твори появляються друком лише від 1847 р. Свої поезії й статті містить у таких часописах: „Зоря Галицька” (Львів), „Вісник” (Відень), „Отечественний зборник (Відень), „Церковная газета” (Будапешт), „Слово” (Львів), „Вістник юго-западної і западної Росії” (Київ) і „Голос народний” (Коломия). Книжки, написані о. Духновичем, появлялися друком у Будапешті, Ужгороді, Перемишлі, Пряшеві і Львові. О. А. Духнович містив свої поезії і статті у вище згаданих часописах головню під

криптонімами: А. Д. (из Пряшева), Д. (из Пряшева) або псевдонімом **Архидіакон Пряшевський**. Можна стрінати також статті без підпису, які своїм змістом нагадують нам його авторство.

Свою діяльність почав о. А. Духнович списуванням народних пісень, які дуже цікавили його. Будучи священником у Білій Вежі, переслав свою збірку народних пісень до Галичини і вони появилися пізніше в збірнику Я. Головацького „Народня пісні Галицької и Угорської Руси” 1878, стор. 560-569 („Пісні, зібрані А. Духновичем в Пряшеві”).

Перше самостійне видання о. А. Духновича, яке появилося друком 1847 р. в Будапешті, це „Книжниця читальная для начинающих”. Друге (1851) і третє видання (1852) цієї „Книжници” появилося також у Будапешті. Три видання „Книжници” свідчать, що зацікавлення цією книжкою було велике. Про неї Іван Созанський у праці „Ол. Духнович, угорський автор народних учебників і публіцист” (Львів, 1908) написав:

„Про цю книжечку замітимо, що багатим змістом перевищила вона всі букварі, які раніше друковано в Галичині”. Поява цієї книжниці Мадярам не подобалася. Про це пише сам о. А. Духнович: „Явно ісповім, что я 1847 г. власним розходом іздал книжницю азбучную... і Мадяри узнали и про ню я свое витерпів”. Народ довго зберігав „Книжницю” о. А. Духновича, бо навіть по 80 роках, у 1927, знайдено її в селі Жнятині. В 1847 р. появилася в Пряшеві друком друга праця о. А. Духновича — латинською мовою: Корпус Юріс Каноніці” (Збірник церковного права).

„Зоря Галицька” у Львові 1849 р. містить цікаву статтю о. Духновича під назвою „Состояніє Русинов в Угорщині”, а в 1850 р. виходить у Перемишлі під редакцією о. А. Духновича збірник „Поздравленіє Русинов на новий год 1850”. В цьому збірнику поміщені поезії о. Духновича. В тому ж 1850 р. появилася в Перемишлі перша закарпатська драма в 3 діях „Добродітель перевищає богатство”, яку написав о. А. Духнович народною мовою. Ця драма о. Духновича вперше була виставлена 2 червня 1851 р. в Михайлівській долині, на Пряшівщині. Після визволення зпід панування Мадяр новозасноване Тов. „Просвіта” в Ужгороді в 1921 р. випустило

друге видання цієї драми, а в 1923 р. третє. По селах Закарпаття виставляли цю драму о. Духновича з великим успіхом.

В 1850 р. засновує о. Александер Духнович „Литературное заведеніє Пряшовськое”. Скоро після заснування цього товариства, вступило в його члени 71 осіб, які зайнялися культурно-освітньою працею між народом. Заходами цього товариства появилася 10 книжок, а також появилася друком у Відні 1850 р. перший поетичний альманах Закарпаття під назвою „Поздравленіє Русинов на 1851 год, от литературного заведенія Пряшевского” в дуже гарній жольоровій оправі. В цьому збірнику помістив о. А. Духнович цілий ряд своїх віршів. Найславніший з них: „Я Русин був...”

„Я Русин був, есм і буду,
Я родився Русином,
Чесний мой род не забуду,
Остануть его сином”.

Цей вірш зробив о. А. Духновича славним і дійсним пробудителем Закарпаття, бо був він найсильнішим і непереможним протестом проти мадяризації, яке з 1825 р. прибирає на силу. В тому році засновано в Будапешті Мадярську Академію Наук, яка культивує мадярську мову. Опісля 1844 р. мадярський сойм приймає закон, який наказує заводити ма-

дярську мову по всіх урядах і до всього публичного життя по всій Угорщині. Цим сильно зміцнено мадярщення в мукачівській і пряшівській епархіях. Що більше, по 1848 р., після мадярської революції, яку на просьбу Австрії здавило в 1849 р. російське військо під Вілягошем, Мадяри вибухли запеклим гнівом проти підкарпатських Русинів, бажаючи їх за всяку ціну змадярити. Проти цього запротестував о. А. Духнович своєю поезією: „Я Русин був, есм і буду”.

Коли під час мадярської революції Мадяри арештували о. А. Духновича й вели пішки до Кошиць, звернулися до нього в Обішовцях із пропозицією заявити лояльність до Мадярщини, а він попросив паперу й написав на ньому „Я Русин, був, есм і буду”.

Перший поетичний альманах мав такий успіх, що Пряшівське літературне заведення видало й другий на 1852 р. У ньому Духнович помістив дальші свої вірші. Крім його віршів поміщено в альманахах праці й інших закарпатських поетів та письменників.

Дальшим, не менше важливим словом о. А. Духновича до свого народу був вірш:

„Подкарпатські Русини,
Оставьте глубокий сон.
Народний голос зовет вас:
Не забудете о своем!”

Цей вірш після визволення зпід панування Мадярів у 1918 р. і з утворенням автономної Підкарпатської Русі в складі Чехословаччини став офіційним її гимном, який в 1938 р. був заступлений загально-українським: „Ще не вмерла Україна”.

О. А. Духнович бажав розбудувати також видавничу справу на Закарпатті. Задля цього 1850 р. прибув з Пряшева до Ужгороду, щоб переговорити в справі заснування друкарні при монастирі в Мукачеві. Мадяри спротивилися цьому проєктові. Згодом о. Духнович бажав заснувати видавничу спілку для видавання дешевих брошур для народу, але Мадяри й цього спротивилися.

В 1851 р. виходить у Будапешті „Литургічний Катехизис” о. А. Духновича, що його вживали по школах. Друге видання цього катехизму появилося у Львові в 1854 р. В 1851 р. виходить друком у Будапешті найбільш поширена книжка о. А. Духновича молитовник „Хліб душі”. Друге видання цього великого молитовника (184 сторін) появилося 1857 р. також у Будапешті, потім в рр. 1860, 1864, 1866, 1868, 1869 і 1877 в Перемишлі, а всі дальші в Ужгороді. „Хліб душі” досьогодні поширений на Закарпатті. Його можна найти і тут, у ЗДА, в церквах пiтсбургсь-

ської і філадельфійської єпархій. Крім молитов о. А. Духнович помістив в цьому молитовнику багато церковних пісень з різних нагод. В 1851 р. виходить у Перемишлі дальший підручник о. А. Духновича під назвою „Краткій землепис для молодих Русинів“.

В 1852 р., крім уже згаданого альманаху Літературного заведення в Пряшеві, який появився під редакцією о. А. Духновича, можна найти поезії й багато дописів о. А. Духновича в віденському „Вістнику“.

В 1853 р. появилася друком у Будапешті граматику о. А. Духновича під назвою: „Сокращенна грамматика письменнаго рускаго языка“. Цю граматику написав він народною мовою, але москвофіл І. Раковський проти волі автора переробив її на граматику російської мови. Про це виразно написав колись російський учений, дослідник о. А. Духновича, проф. Ф. Аристов, у прилозі до журналу „Карпатський Світ“ (Ужгород, 1928): „Ета грамматика била написана А. В. Духновичем на местном карпато-русском наречіі, но В. М. Войтовській і І. Раковській, которому автор послал в Будапешт свое сочиненіе для напечатанія, изменілі первоначальный язык грааматики на общерускій лад і в таком виде выпустилі ейо в свет“. Подібно написав

про цю граматику й В. Терлецький у своїй праці „Угорська Русь“, яка появилася в Києві 1874 р.

Віденський „Вістник“ і Львівська „Зоря Галицька“ в 1853 р. містять дописи о. А. Духновича під назвою „Кореспонденції из Пряшева“.

В 1854 р. видає о. А. Духнович „Молитвенник для руських дітей“, який виходить друком у Будапешті, й „Місяцослов для угорських Русинів на год 1854“ у Відні. 1856 р. о. А. Духнович перевидає „Місяцослов господарській Львовській на год 1857“ з приспособленням для „Угро-русинов“, змінюючи відомості про галицькі ярмарки на відомості про ярмарки в Угорській Русі.

О. А. Духнович памятав і про виховання дітей. 1857 р. видає цінну працю: „Народна педагогія в пользу училищ і учителей сельських“, частина І, яка появилася друком у Львові. Друга частина залишилася в рукописі. В передмові до батьків о. А. Духнович написав між іншим: „Дай сину твоему здоровий розум, дай ему добрий нрав, дай йому науку, способность, трудолюбіе, добре сердце, любовь к Богу и ближнему... и уже дал еси ему богатство“. В цьому році о. А. Духнович містить свої „Кореспонденції из Пряшева“ в

„Церковній Газеті”. Остання праця о. А. Духновича, яка за його життя появилася самостійною книжкою, це „Правила св. Василя Великого”, яка вийшла друком у Львові 1858 р. В цьому році о. А. Духнович рішив подарувати свою надзвичайну бібліотеку манастереви ОО. Василян в Краснім Броді, висловлюючи бажання, щоб краснобродська бібліотека була публичною, приступною всім, що люблять просвіту.

В 1860 р., засновує о. А. Духнович „Товариство св. Івана Хрестителя” в Пряшеві, щоб помагати бідним студентам у Пряшеві. Він ревно працював, щоб це товариство якнайуспішніше виконувало своє завдання, допомагаючи в студіях бідним студентам із народу.

Велике історичне значіння має вірш о. А. Духновича „Голос радості в честь новопо-ставленому Митрополитови Львовсько-Галицькому Его Високо-Преосвященству Григорію Барону Яхимовичу от Угорських Русинів”, який появилася в „Зорі Галицькій” як „альбум”, 1860 р. у Львові. В цьому вірші о. А. Духнович виразно висловив національну і релігійну єдність угорських Русинів з Галицькими Русинами:

„Бо свої то за горами, — не чужі;

Русь єдина, мисль одна у всіх нас у душі;

— — — — —
А жієм тут тим-же серцем і душой, —
С тим-же словом і по вірі той самої, —
Так, что если кто боліет як-небудь,
Нашой братьї боль такїй же тиснет грудь.
Так же само веселися, если там,
Час веселий, Галичане, грает вам.
От, як нині, увіренье шлем до вас:
Что Карпати не розлучать вічно нас”.

Так писав о. А. Духнович про Галичан тому 93 років. Слова о. Духновича є доказом, що вірні пряшівської і мукачівської епархій ставилися до вірних у Галичині з пошаною й любовію.

На цьому місці треба згадати автобіографію о. Александра Духновича, яку написав латинською мовою. В ній він пише про події від свого народження до 1861 р. Пишучи свій життєпис власною рукою, каже, що його батько, *Basilio Duchnovics Sacerdote ruthenico*. Далі пише отець Духнович про себе, що його батько старався якнайдбаливіше виховати свого другого з ряду синів в **nationali ruthenica** (підкреслення моє. М. В.). З цього я-

сно, що о. А. Духнович не означував свого батька і себе за „русского”, що по латині буде *Russicus*, а по англійськи *Russian*, але називав свого батька, себе і свій народ *Ruthenian* — Русини, що по новому значить **Українці**.

Отець Александер Духнович і на іншому місці свого життєпису виразно відріжнив свій народ під Карпатами в колишній Угорщині від „русского” (*Russian*) народу, що видно на сторони 116 цього життєпису, де російське військо, яке прийшло з Росії здавити мадярське повстання в Угорщині, називає „русским” військом, по латині „*Saragarum Russicatum*”, а не — *Ruthenian*. Також на сторінці 120 написав він „*omnes honesti et zelosi rutheni*”, значить всі чесні і дбайливі Русини. Свою автобіографію закінчує о. Духнович, згадуючи з задоволенням події 1861 р.: *Sic aperta est Ianua etiam miseris ruthenis ad publica munia, quae hastenus ejus ferris proclusa fuit vectibus*, що значить: „Так і для бідних Русинів отворилися двері до публичних урядів, які до того часу були замкнені залізними замками”.

„Галичанин” 1862 р. помістив вірш „Послідна моя піснь”, що був ніби заповітом о. Александра Духновича:

„Ой дитята-соколята,
Змагайтеся на крилята!

Бо я уже сокол старий,
Уж мні крила поламани.

— — — — —
Не красився пірям чужим,
А кріпився духом дужим,
Не зміняв ни на страстях,
Терпів біду в тих напастях.

— — — — —
На Бескиді в родном краю,
В том істинно руськом раю,
Де світ узрів, там лежати,
Хочу вічно спочивати.

Схороніть мя в дуброві,
При скалах в густой темряві,
Самі здорові співайте,
А на батька памятайте.“

Діяльність о. А. Духновича вже за його життя була широко відома між народом, який учився з його „Книжници”, молився з його „Хліб душі” й співав та кріпився його гимном „Я Русин був, есм і буду!” Сучасник о. А. Духновича — Александер Павлович у своєму вірші, який був поміщений у „Галичанині” під Духновичевим віршем „Послідна моя піснь”, так між іншим пише про о. Духновича:

„От Попрада аж до Тиси,
Під Бескидом гори-ліси,
Духновича споминають,
Єму здравіє желяють.“

По смерті о. А. Духновича львівське „Слово (1865), віденський „Отечественний Зборник” (1866), львівська „Ластівка” (1869) та ужгородський „Листок” (1885) помістили вірші й статті о. А. Духновича. В 1877 р. появилася в Петрограді його „Історія Пряшевської Епархії”, яку переклав з латинської мови К. Кустодієв. В 1914

році у журналі „Рускій Архив” (Москва) появилася праця о. Духновича „Истинная исторія Карпато-россов”. В оригіналі називалася вона „Истинная исторія подкарпатских Русинов”.

По першій світовій війні були відомі 9 праць о. А. Духновича, які полишилися в рукописах. З них три латинською мовою: *Privatae cogitationes, praesertim nocturnae Alexandri Duchnovics*, *Biographia Basilii Popovics*, *Epi-skopi Munkacsiensis, seu Status*

Diocesis Munkacsiensis ab Anno 1809 usque 1843, adumbratus per Alexandrum Duchnovics, cath. Eccl. Eperies. Canonicum, antea notarium Cons. Munk., Statua Capituli Eperiensis concinnavit A-es D-cs Canon. Eperiensis.

Інші рукописи о. А. Духновича під час першої світової війни були вивезені до Львова, а також до Росії, а деякі, про які згадує сам він, чи його дослідники, були забрані Мадярами й пропали без сліду.

Листування о. А. Духновича з Я. Головацьким

Отець Александер Духнович листувався з кількома галицькими патріотами. На жаль про це полишилися тільки згадки, а самого листування досі не найдено. Збереглося тільки його листування з Яковом Головацьким, одним із членів так зв. „Руської Трійці”. Воно має велике історичне значіння для закарпатської історії, бо о. А. Духнович писав Я. Головацькому про трагічне положення народу, проявив у них глибоку патріотичність та любов до свого народу, і звертав увагу на безпощадне мадярщення.

Ста літ тому, 25. V. (6. VI). 1853 пише о. А. Духнович до Якова Головацького так:

„Брате, у нас читательство вельми слабое... я уже все издал на просвіщеніе народа, но никто не помагає ни одним крайцаром... а як я попущу, то все пропаде... Книги одбирають, но не платять... Так, брате, стою я, жалійте надо мною! Моя надія в молодежі і в руских світских чиновниках, они ревнії суть.”

В листі з 7/19 травня 1853 р. написав він: „...ми древніи друзья, и ті будем, надіюсь, до гроба, люблю я каждого, кто Русин... Я вас в любезном вашом браті лично смотрю, а діла ваши суть мні чистим зеркалом.”

22. IX. (4. X.) 1853 написав: „У нас, брате, неизреченное убожество и просто вся литература стогне, старшіи же еще не понимают наукового духа, надежда в молодых.” В цьому листі пише, що ще не знає, чи буде вивчатися руська мова, чи ні, „...если буде, я прийму той труд бесплатно.”

В листі з 27. X. 1854 описує о. А. Духнович нужду народу:

„Брате мой! У нас знову біда, и той год скупий бил, картофли погибли уже зовсім, нужда неисповидима... По Шаришской, Спишской и Землянской столицам зараза на скот жестока, суть села, гді вся скотина пропала — по нікоторим містам и кони падають.”

27. IX. 1855 (Пряшів) пише Я. Головацькому так: „Брате мой! ...У нас напрасно діло трудити-

ся ізданієм книг, ону не жезае никто, и не читае, наше мадярское прежнее воспитаніе ничего не поминало... у нас, кто по мадярски говорити знае, он не требуе письма, бо он уже все знае... Школи народні на папери, а в ділі нічого..."

24. XII. 1859 (5. I. 1860) написав: „тут панує мадяризм и матеріалізм, ми зовсім подупали, один я остася на поруганіе и ніскільки друзей в тайні.”

В письмі з 6. I. 1860 говорить: „Наші Мадяри из powodu краковских Поляков велики надежди собі ображають, что всі чиновства будут по мадярски дієвувати и по тому ми между Сциллою и Харбидою та из двух сторон нас возмут, дві власти истребити нас стремляться и, дай Боже, чтобы видержати борьбу...”

На іншому місці обіцяє бути на інсталяції Митрополита у Львові і між іншим пише: „По-жертвую сердечно тіх ніскільки реньских для Вас, щоб еще видіти Народний Дом и вас.

Цілую вас и Дідицкого, цілую Малиновского и всіх вас друзей народа!”

У листі з 6. II. 1860 нарікає на мадярщення.

„Мадяризм заводится всюди. Наша доля все нещасна, ми Мадярам очи коleme, а Німці нам не вірують; так ми всюду бідни люди... Нам защита гори і скали...”

Яків Головацький у своїх відповідях о. Духновичеві заохочував його до витривалости в праці і боротьбі проти мадярщення та до втримання національного духа між Угорськими Русинами.

Зв'язки з Галичиною

Закарпатські Українці є першими сталими поселенцями на своїй теперішній території між Високими Татрами, Марморош Сигітщиною та Марія Повчею. В полуднево-західному напрямі сягали вони далеко поза Кошиці, вглиб нинішньої Словаччини. В часі розселення Слов'ян прибули вони на цей простір різними шляхами і в різних часах з Галичини та з Поділля. Коли Мадяри прибули, як дика орда, на теперішню Мадярщину, то перейшовши Карпати, найшли вже на Закарпатті наших предків, які виступили до бою проти них під проводом славного князя Лаборця, який згинув у цьому бою. Мадяри посунулися на дунайську низину, де довкола найшли слов'янські народи, з якими мусіли зводити завзяту боротьбу.

Непрохідні Карпати були першою перепорою до тісніших зв'язків з Галичиною, та проте ці зв'язки в меншій, чи більшій мірі були, а якийсь час Закарпаття навіть належало до України.

Культурні зв'язки повстають уже перед о. А. Духновичем,

але найсильнішими вони були за о. А. Духновича й через нього.

Де в чому Закарпаття випередило Галичину й Наддніпрянщину, бо напр. на Закарпатті зорганізовано перше українське („руське“) шкільництво, яке в тому часі стояло вище, ніж шкільництво в Галичині, чи на Східній Україні. На Закарпатті виходить перша граматика народної української мови, написана М. Лучкаєм, яка більше вплинула на відродження Галичини, ніж на Закарпаття. Великий пробудитель Галичини о. Маркіян Шашкевич, який уводить до літератури народну мову й відроджує Галичину, користає з Лучкаєвої граматики.

Д-р Володимир Бирчак, родом з Галичини, колишній професор ужгородської гімназії, який прибув на Підкарпатську Русь після першої світової війни і став автором шкільних підручників, у своїй праці „Літературні стремління Подкарпатської Руси“ (Ужгород, 1921) про колишні зв'язки Закарпаття з Галичиною пише так: „Коли в 1772 р. прилучено Галичи-

ну до Австрії і Австрія не знала, хто се такі ті галицькі Русини, то цїсарева Марія Тереса зверталася по інформації до мукачівського єпископа Андрія Бачинського, який здав звіт, що галицькі Русини се частина того самого руського народу, що й угорські Русини. Андрій Бачинський був кандидатом на львівського митрополита..."

Зв'язки між Галичиною і Закарпаттям зміцнювали в тому часі і школи, бо багато Галичан училося саме в Ужгороді, Кошицях та Будапешті, а багато Русинів з „Угорської Русі” вчаться разом з Галичанами у богословській семінарії у Відні та у Львові. Одначе найбільшим представником і проповідником єдності з Галичиною аж до виступу о. Августина Волошина в 1900 р. був о. Александр Духнович.

З листування о. А. Духновича з Я. Головацьким найвиразніше можна встановити його тісні зв'язки з Галичиною. О. А. Духнович добре знав, що в Галичині, на другому боці Карпат, живе такий самий народ, як на південному збоці Карпат під Угорщиною, в прашівській і мукачівській єпархіях. Він знав і голосив, що єдність угорських і галицьких Русинів перта нерозривно на одному спільному національному походженню, одній мові, однакових звичаях, одній спільній греко-ка-

толицькій вірі й обряді. Він добре знав, що народ Закарпаття прибув колись із Галичини. Цю єдність ствердив о. А. Духнович словами в своїому вірші: „Бо свої то за горами — не чужі”, а далі написав, що в Угорській Русі й Галичині живе народ з однаковим серцем і однаковою душею, з таким же словом і тієї самої віри. О. А. Духнович підкреслює, що коли Галичани мають якийсь неуспіх у національних справах, то однаково боліє над цим і Закарпаття, а коли Галичани мають успіх, то однаково радіє з цього й Угорська Русь. Що більше, о. Духнович запевняє Галичан, що „Карпати не розлучать вічно нас!” В Галичині має о. Духнович своїх найкращих приятелів, з якими переписувався, в галицьких часописах поміщував свої праці і в Галичині видавав свої книжки. Переважна частина його бібліотеки складалася з галицьких видань.

О. Августин Волошин у своїй праці під назвою „Памяти Александра Духновича” (Ужгород, 1923.) так написав про зв'язки А. Духновича з Галичиною: „Духнович був в тісній душевній зв'язі з Галицкою Русею. Знав, що нас не лиш єдин язик, єдна віра і єдна доля зв'язує, но вірив и в то, що и судьба будуча наша тісно зв'язана, що ми без культурної єдності з

найблищими нам галицькими Русинами — пропадемо”.

В Галичині прихильно писали про Духновича між іншими Іван Франко, І. Созанський, О. Барвінський і К. Студинський. По смерті о. А. Духновича звязки „Угорської Русі” з Галичиною слабнуть, а zarazом настає й розділ між одним народом — Галичиною і Закарпаттям.

Мадяри побачили в особі о. Духновича, в його творах і в його звязках з Галичиною небезпечний напрям, який звертає увагу на Галичину, а не на Будапешт. Після Австро-Угорської угоди 1867 р. Мадяри набирають сили й відтоді сильно зміцнюється мадярщення закарпатських Русинів. Мадяри зліквідували автономію Угорської Русі, що її були виборили закарпатські патріоти після здушення мадярської революції, на просторі 4 жуп, добившись того, що в урядах і школах заведено українську мову, вулиці дістали українські назви і підносилося національне життя. Від року 1868-го починаються трагічні роки Закарпаття, які тривали півстоліття, аж до кінця першої світової війни 1918, коли нарешті скінчилося мадярське панування.

Закарпаття після австро-угорського порозуміння 1867 року занепадає під сильним на-

пором мадярщення, а Галичина, якій краще жилося під Австрією, розвиває народовецький рух, позбувається русинізму, ліквідує русофільство і творить здорове українське життя, що в першій світовій війні оформилося в революційну визвольну боротьбу за власну самостійну українську державу.

На Закарпатті після смерті о. Духновича трагічні 1867-1918 роки спричинили великі спустошення: застій, консерватизм, орієнтацію на москвофільство або церковнословянщину.

Згадана півстолітня мадярська супремачія підривала й розкладала національне, культурне й господарське життя угорських Русинів. Мадяри основно передуманими плянами приступили до мадярщення, намагаючися стерти всякий слід Русинів під Карпатами, перетворивши з них Мадяр. Перетягли на свою сторону майже всю інтелігенцію й запрягли її до мадяризації власного народу. Ця їхня політика спричинює зворот до москвофільства. Русини, памятаючи 1849 рік, коли російське військо здавило мадярське повстання й коли для них блисло краще життя, відчували симпатію до Москви, в надії, що вона оборонить їх перед мадярським нищенням. Часо-

писи почали нахилитися до російської мови, зневажаючи мову народу, або нахилилися до церковно-словянської мови. Мадяри самі причинялися до того хаосу, поборюючи народну мову, бо боялися, що ця мова може знову наблизити народ до Галичини. Про положення на Закарпатті писав, між іншими, Михайло Драгоманів у своїх „Австро-руських споминах” (Львів, 1892.). В 1876 р. він уперше побував в Мукачеві й Ужгороді і в своїх спогадах пише, що вертаючися, в Чопі на стації, в гостинниці „пригадав я мадярську й жидівську зневагу народу, темноту народу, тупість, егоїзм і слабодушність інтелігенції, — і мені стало гірко, як ніколи не було... Я не бачив, як передо мною поставили вино й і страву, і коли отямився, то побачив, що в мене з очей капають сльози...” Михайло Драгоманів закликав земляків, щоб не забували пораненого брата.

В 1896 р. появился у Львові „Протест Галицьких Русинів проти мадярського тисячоліття” під назвою „І ми в Європі”,

підписаний: Ів. Франком, Вол. Гнатюком та ін., де читаємо: „На Русинів перенесли Мадяри всю ненависть, якою палали до Росіян за погром 1849 р. Нищити Русинів зробилося, немов патріотичним обовязком мадярським, дарма, що сповнювання цього ніби патріотичного обовязку вело за собою економічну руїну, духовну темноту і безпомічність півміліонової маси народу, виключало від цивілізаційного розвою і поступу цілі обширні комітати, деморалізувало і доводило до цілковитого етичного здичіння руську інтелігенцію, а найпаче ту її часть, що з покликання свого повинна би стояти на сторожі гуманности і етичних ідеалів — духовенство вище й нижче”.

Не вважаючи на це страшне положення, память, дух і діла о. А. Духновича, хоч нищені, живуть у народі і до них 1900 року навязується виступ А. Волошина, коли кладуться перші підвалини українського національного відродження Закарпаття.

А. Волошин про А. Духновича

О. Августин Волошин, батько національного відродження Закарпаття високо цинив пробудницьку діяльність о. А. Духновича. Там, де скінчив свою діяльність Духнович, продовжує її по 35 роках А. Волошин, який зрозумів Духновича, що найбільшим ворогом нашого народу є Маляри, й боровся, щоб визволити народ із-під панування Малярщини. Після визволення Закарпаття в 1918 р. А. Волошин перший звернув увагу на потребу поширення культу А. Духновича. Під його впливом проголошено вірш А. Духновича „Підкарпатські Русини, оставте глибокий сон” за гимн визволеній Підкарпатській Русі. Цей гимн народ співав з великим піднесенням, міцнів національно й пробудився до нового українського національного життя. А. Волошин причинився до того, що заснована в 1920 р. в Ужгороді „Просвіта” видала твори А. Духновича й окремими брошурами ширила культ Духновича між дітьми, молоддю й народом.

В 1923 р. сам о. Волошин видав в Ужгороді брошуру про

А. Духновича під назвою: „Пам'яті Александра Духновича”. В цій брошурі пише він про життя і працю Духновича в Пряшеві й Ужгороді, про побожність Духновича, його патріотичність, про мову, якою писав Духнович та про його значіння. Ось як озивався А. Волошин про А. Духновича: „Талант поета, то дар Божий, дар не так для нього самого, як особливо для народу, для сучасних і будучих поколінь. Ми, підкарпатські Русини, мали до цих пор дуже мало таких людей. Одним із найзаслуженіших був Александер Духнович. Йому дуже много маємо дякувати; можемо сказати, що Духнович має головну заслугу в тім, що світло русько-народного сознання на Подкарпаттю не згасло зовсім...”

На іншому місці Волошин написав про Духновича так: „Твої слова, твій заповіт буде ведучою зізвздою для грядучих поколінь. Твої ідеї зродять нам ревних жовнівров для народного войська. Твой дух меже нами буде от рода в род!”, а далі:

„Духнович засіяв нам звіз- дою своєї письменної праці то- гда, коли починався час би- строго й опаснішого упадка на- шої народної жизни, коли ста- ли пропадати всі скарби ру- ського самосознання”.

„Духновичева поезія — пише Волошин далі — подавала Ру- сином інекції в часах майже смертельної летаргії, його сильний голос будив нас у но- чах найглубшого нашого на- родного сна і причинив то, що

зоря народного воскресення встрітила туй нас ще перед пов- ним винародовленням”.

Так написав про А. Духно- вича А. Волошин, найбільший пробудитель, колишній редак- тор, автор шкільних підручни- ків, директор ужгородської у- чительської семінарії, посол до празького парламенту, міністер і перший президент Карпат- ської України (Підкарпатської Руси).

Ужгородська „Просвіта“ про А. Духновича

Після розвалу Австро-Угорщини з кінцем першої світової війни 1918 р. Закарпаття (Угорська Русь) відорвалося від Угорщини й під назвою „Підкарпатська Русь“ добровільно ввійшло до складу новоутвореної Чехословацької республіки з запевненням найширших автономних прав. На визволеній землі зараз почався народовецький рух, який дав почин до заснування Товариства „Просвіта“ в Ужгороді 1920 р. Сталося так заходами о. А. Волошина, д-ра Михайла й д-ра Юлія Брацайків та інших народовців. Ужгородська Централь „Просвіти“, крім заснування по селах і містах читалень „Просвіти“, причинилася до заснування цілої низки культурних, торговельних, господарських і політичних організацій, як от „Підкарпатський Банк“, Асекураційне Товариство „Бескид“, Товариство Учителів та інші.

Ужгородська „Просвіта“ видала багато книжок для читалень і шкіл. Першими між ними були видання творів А. Духновича та про Духновича. Дру-

гого року після заснування ужгородська „Просвіта“ видає драму А. Духновича „Добродітель перевищає богатство“, а в 1922 р. видає „Поезії Александра Духновича“. Ця збірка поезій досьгодні є найбільшим і найкращим виданням творів А. Духновича. В 1923 р. видає „Просвіта“ брошуру А. Волошина „Памяти А. Духновича“. Цими виданнями „Просвіта“ відновила в народі пам'ять про А. Духновича й поширила його культ по всіх закутинах Закарпаття. Національна свідомість між народом росла і підкарпатські Русини оставляли глибокий сон.

Але ворогам не подобалося національне освідомлення Русинів. Мадяри побачили, що освідомлений народ зненавидить їх, а крім цього й інші вороги боялися національного освідомлення підкарпатських Русинів. Всі вони спільно виступили проти діяльності „Просвіти“ й інших народовецьких товариств. Для цієї протинародної праці покористувалися якраз імям Духновича і в 1924 р. за-

снували „Общество ім. А. Духновича”.

В брошурі „Духнович і Духновичівці” (Ужгород, 1929.) ось як написано про це:

„При помочі бувших царських наймитів зорганізовано 1924 р. „Общество Духновича” в Ужгороді. Немов на сміх судьби мало імя Духновича послужити за средство до спинювання розвою національної свідомости Підкарп. Русинів. (Підкреслення мое М. В.). Почато пропагувати погорду до рідного языка нашого народу, почато ширити думку, що не треба честовати язык простака, не треба писати і учити мовою народа, а треба заводити „русский литературный язык” — по нашому сказавши — ма-скальський. Концева ціль того тота, щоби з маленької горстки великого українського народа, відділеної горами і кордонами від матірнього пня, зробити два племена, аби тим легше денационалізувати. В ряди „Духновичівців” почали вступати також мадярські годованці. Вертати до того народа, з котрого производять, не хочуть, бо им воня его мова і дальше гунею...”

На іншому місці в згаданій брошурі про „Общество А. Духновича” так написано: „Не краситись пірем чужим, а кріпитися духом дужим“ взивав Духнович своїх земляків. Але

якраз тоті, котрі нині для своїх мадяризаторсько-москалізаторських цілей за его імя ховаються, не хотять того ні чути, ні знати, так як донедавна не знали загалом про Духновича. Сміло можна сказати, що теперішні Духновичівці були тепер називали себе Попрадовцями, Фенциковцями, Сильвайовцями, Митраковцями, або й інакше, якби Т-во „Просвіта”, котру они тепер іменем Духновича розбити хотять, не була вигребала того імя із забуття, не була видала його твори, не окружила імя Духновича німбом слави, не сотвоила его культу”.

На 1928 р. припав 125-літній ювілей народження А. Духновича. Цей ювілей з великим піднесенням святкувало не „Общество ім. Духновича”, але саме Товариство „Просвіта”. Ужгородська „Просвіта” видала великим накладом брошуру: „Александру Духновичови будителеви Підкарпатської Русі в память 125-літнього ювілею народження поета”, яку написала Марійка Підгірянка, а також „Автобіографію А. Духновича”, й крім цього, портрет А. Духновича, який поширено між народом. „Просвіта” відбула великі святкування в честь Духновича в Ужгороді та в інших частинах Закарпаття.

Заходами Національного Хору в Ужгороді появилoся в 1928 р. надзвичайно цінне видання „Хори на слова А. Духновича”, в якому поміщено ноти на 16 віршів А. Духновича українських композиторів: Ярославенка, М. Гайворонського, Кизими й Ф. Колесси. В згаданій брошурі „Духнович і Духновичівці”, яка появилася в початком 1929 р. заходами народовецької молоді, сказано: „Не сміємо ми дивитися спокійно на тоту працю, котра робиться під іменем Духновича. Не сміємо дозволити, щоб туманячи нарід, брали верх тоті панські годованці, котрі топчуть своїми брудними ногами

святі ідеали Духновича, котрі безчестять імя поета Духновича... Смiло і без боязни мусимо сказати всім, що ми Українці, що українська мова наша... Гніздо національної деморалізації, що дало собі імя „Общество Духновича”, мусить зникнути з нашої землі, як сніг від весняного сонця”. (21 ст.). І під наступом здорового народовецького руху так і сталося. Побідив правдивий Духнович — патріот і народовець.

Поширюваний народовецьким рухом культ Духновича успішно поборював штучно воєрогами підтримуване мадяронство та русофільство між українським народом Закарпаття.

Закінчення

О. Александер Духнович не дав загинути нашому народові в часі, коли його найбільше нищили, а його великий наслідник о. Августин Волошин підніс Підкарпатських Русинів як **народ**, вірний своїй Церкві, вірі й обрядові, а нерозривно з цим і національно свідомий. Що Духнович бажав, те Волошин виконав, і повів свій народ до світлих Березневих Днів 1939 р. Александер Духнович не змагав до утворення окремого народу під Карпатами, бо знав, що його народ є такий самий, як Галічани, чи Наддніпрянці. Александер Духнович словами „Там за горами не чужі”, що їх цитують сьогодні й большевики, ніколи не думав про єдність у московському понятті — під владою Москви, як не думав цього і його наслідник о. А. Волошин, якого за це московські большевики замучили на смерть.

Тому 25 років, у 1928 р. святкували ми в Ужгороді і по всьому Закарпатті 125-ті роковини народження великого будителя Закарпаття о. А. Духновича, в дусі побіди над „русским” і ма-

дяронським напрямом. Був це час перелому, коли місцевий народовецький рух почав перемогати ворогів, коли перемагав дух Духновича й Волошина.

Сьогодні згадуємо 150-ліття народження А. Духновича далеко від рідного краю на вільній американській землі, бо там, дома, під Карпатами, на землі Духновича й Волошина запанував кривавий московський комунізм. Потоптав національні ідеї, що їм поклонявся о. А. Духнович, і вимордував священників наших і найкращих патріотів нашого народу. Наш народ чекає від нас тут в Америці і від розкинутих на еміграції поміччів, щоб визволити його.

Кінчу словами до наших давноприбулих братів, Американських Карпатських Русинів, в дусі А. Духновича: Американські Карпатські Русини, оставте глибокий сон, народний голос кличе вас, не забудьте про своє. Там, дома, під Карпатами в мукачівській і прясівській єпархіях, під страшним московським комунізмом страждає народ Духновича й Волошина.

Рятуймо його спільними силами, щоб знов ожила воля нашого народу, щоб воскресла наша многострадална греко-католицька Церква, щоб на катедрах в Ужгороді і Пряшеві зно-

ву гойдав карпатський вітер жовто-білі й синьо-жовті прапори.

Филадельфія, Па.

24. квітня 1953 р.

Duchnovics

Alexander.

natus in Comitatibus Comitatibus
Vico Topolya in Monasterio S. Desid.
diebus die 24ta Aprilis Anno 1800. Pa-
tris Davidis Duchnovics Sacerdotis rui-
therico Topolyensis, matris eo tempore ad
Sacerdotium Gatakeum (Стасунд)
transulato, & Mariae Gerberg. Joannae
Gerberg Parochi pro curia Gyurgyass.
senioris filia, baptizatus die 7ma Maji
eiusdem anni per Michaelem Pusa,
Sacerdotem eodem Monasterio. Venit
prope Klenovam transulatus & fuit
levantibus Alexandro Siermay
& Clara Dellovic. Pater filium suum
cum secundogenitum videlicet ipse

Перша сторінка автобіографії о. А. Духновича

REV. ALEXANDER DUCHNOVICH

THE GREAT AWAKENER OF THE CARPATHO-UKRAINIANS

In memory of the 150th anniversary of his birth

by MYKOLA VAYDA

Translated by PROF. A. STEFAN

Introduction

On April 24th 1953 it was 150 years since the great awakener of the Carpatho-Ukrainians (Carpatho-Ruthenians) Alexander Duchnovich was born in Topola, a village in Priashiv-Land. As a priest of the Priashiv and Mukachiv Dioceses, thereafter as canon of the Priashiv Chapter, Rev. A. Duchnovich accomplished unvaluable work for the good and national consciousness of the Carpatho-Uk-

rainians "from Poprad to Tisa." In the worst times of ruthless Magyarization Rev. Duchnovich rose to the defense of his people, awakened them to national life and fought for their liberty.

On the occasion of this anniversary we recall his life, work and significance to those of Carpatho-Ruthenian (Ukrainian) descent who were among the first to arrive here in America.

I. Life of Rev. A. Duchnovich

Alexander Duchnovich was born in Topola, a village in the former Zemplin comitatus (zhupa-county), Priashiv-Land, West Carpatho-Ukraine. His father, Rev. Basil Duchnovich, who was a Greek-Catholic priest, endeavored to raise his son Alexander in national spirit. A. Duchnovich himself has written about this in his autobiography: "Pater filium suum secundogenitum studiosissime (p. 94) in nationali ruthenica litteratura excoli curabat, ideo primus domi ipse pro Magistro se filio obtulit." (Father looked assiduously to instruct his second-born son in the native Ruthenian literature, therefore he took it upon himself to tutor his son at home).

In 1816 the father of A. Duchnovich died, survived by six orphans. Alexander in his autobiography writes about the subsequent years of his life as follows: "In 1821 I went to Priashiv and having been admitted by Bishop Gregory Tarkovich to the white clergy with a scholarship of 150 florins (about \$60.00) I betook myself to Koshice to philosophical studies for two years. Afterwards in 1823 I departed for Uzhorod to the Theolo-

gical Seminary. After graduation I was appointed as clerk to the diocesan chancelry."

Since 1830 he was pastor in the village Komlush and afterwards in Bila Vezha. In 1838 Duchnovich transferred from Priashiv to Mukachiv Diocese, where in Uzhorod he was appointed as a consistorial notary. In 1844 he returned to Priashiv and was nominated canon of the Priashiv Chapter, which delegated him as representative to the State Diet in Bratislava, which remained in uninterrupted sessions during 1847 and 1848. Alexander Duchnovich was the first and last representative of the Priashiv Chapter at this diet. He described the sessions in his autobiography in the following manner: ". . . the representatives, indeed, enraptured by a nationalistic fury under the leadership of Louis Kossuth were imbued with the idea to reform thoroughly everything everywhere. These unfortunate representatives accepted as principle to found a great Hungarian empire and decided that the Hungarian language alone must prevail and each citizen must begin without delay to learn this language and even con-

verse in it. In accordance with this principle they decided that the Hungarian kingdom must sever itself from Austria, as an independent state and be governed by its own Hungarian government."

The accomplishments of Rev. A. Duchnovich were already widely known at that time. The Magyars looked upon him with discontent; the publication of primer in 1847 was especially instrumental in provoking resentment against him. The chauvinist Magyars fell upon everything which was not Hungarian. They propagated the saying: "Beyond Hungary there is no life, and even if there is any, it can hardly be called life."

In 1848 a revolution broke out in Hungary, which spread all over the country. The Magyars boiled with hate against the Non-Magyars. "I, too, was compelled to experience to some degree" — writes A. Duchnovich — "this glum revolution, . . . at the instigation of my enemies, because I had written Ruthenian books, I was under suspicion. On the unlucky 27th of April, 1849, some infuriated Magyars caught me, and first locked in the City Hall, and then on the same day at 1 o'clock P.M. escorted me like a robber going to execution, with strong convoy among four hussars and two cannons. A detachment of Poles marched at head, another of Magyar honveds behind, and at the sides a squadron of hussars. I shall never forget this un-

lucky day of April 27, which caused me, a man of 50 so much mental horror and moral suffering."

"So among unceasing derisions and shameless curses of haughty revolutionists I was led with a strong guard to the first station in Lemy, to the home of a Jew." After that Duchnovich was led on foot as far as Koshice (about 25 miles).

In conjunction with his arrest, A. Duchnovich mentions still another incident: "I remember, to this very day, a very painful scene, namely, that during the course of my being so dishonorably led around on the 27th of April, among the other abuses of the revolutionists who were mostly Poles, one ruddy Pole, who was addressed as "Captain," stepped up to me on the Dryniv Hill. He decried me with foul words, berated me, ridiculed me, spat on me and finally ordered that my boots be taken off and that I proceed barefoot. This was extreme torture for me. And when, after taking off my boots, I was unable to keep up with the ruffians, this ruddy Pole struck me a terrible blow to the face and then departed."

These excerpts from his autobiography best characterize the life of the great awakener and patriot Rev. A. Duchnovich, who devoted all his life to his people in order to raise and deliver them from national destruction. A. Duchnovich died in his beloved Priashiv on

March 29, 1865. The "Vystnyk" (Messenger) in Vienna announcing his death wrote among others the following: "All zealous Ruthenians will bereave the loss of this great man and protector of Hungarian Ruthenia; for in him originated the light which awakened the

slumbering Ruthenians from a heavy sleep to a new life. His spirit will live from generation to generation."

The life of Rev. Alexander Duchnovich, indeed, was the exemplary life of a priest, patriot and devotee to his fellow countrymen.

II. The Works of Rev. A. Duchnovich

The works of A. Duchnovich were manifold. Besides poetry he wrote a primer for schools and self-education, grammar, history, geography, pedagogic, prayer books, catechism, text-book of the Bible, plays. He published church calendars, almanacs and wrote articles about Carpatho-Ruthenia in different journals, in order to teach in every respect and to enlighten the national consciousness of his countrymen.

Rev. Alexander Duchnovich had already begun to write in 1829, but his works have been published only since 1847. His poems and articles appeared in different journals in Uzhorod, Priashiv, Budapest, Lviv, Kiev, Kolomeya and Vienna. His books were also published in the same cities. A. Duchnovich brought before the public his poems and articles chiefly under the cryptonyms: *A. D.* (from Priashiv), *D.* (from Priashiv) or under the pseudonym *Archdeacon from Priashiv*. We can find some articles without signature, which by their contents indicate that he was their author.

The first Carpatho-Ukrainian poetical almanac appeared in Vien-

na under the title "Salute to the Ruthenians for the year 1851, from the Literary Club in Priashiv" in a very pretty and colorful binding. In this collection Rev. A. Duchnovich published several of his poems. The most famous of which is: "I have been Ruthenian" — "I have been, I am and I shall be Ruthenian, I was born Ruthenian, I shall not forget my honest kin, I shall remain its son."

This poem made Rev. A. Duchnovich the famous and real awakener of Carpatho Ukraine (Ruthenia), for it was the strongest and most uncompromising protest against the Magyarization, which since 1825 was growing in Budapest, which cultivated the Hungarian Language. Later, in 1844 the Hungarian Diet approved a bill, which ordered the introduction of the Hungarian language into all public offices and public life all over Hungary. The Magyarization in the Mukachiv and Priashiv Dioceses was vigorously strengthened by this.

A further, not less important word of A. Duchnovich to his nation was the poem in which he wrote that the Carpathian-Ruthen-

ians should arise from their profound sleep. "The voice of the nation is calling you: do not forget your people."

After the liberation from the Hungarian rule in 1918 and after the establishment of the autonomous Carpathian-Ruthenia within Czechoslovakia this poem became the official anthem, which in 1938 was replaced by the all-Ukrainian anthem: "Ukraine still survives."

In 1851 in Budapest the prayer book "Bread of the Soul" was published by Rev. A. Duchnovich, which became his most widely known book. The second edition of this large prayer book (184 pages) reappeared in Budapest in 1857, then in Peremyshl in 1860, 1864, 1866, 1868, 1869 and 1877, and the other editions in Uzhorod. "Bread of the Soul" is used in Carpatho-Ruthenia to this time. We can find it here in the U.S.A. too, in the churches of the Pittsburgh and Philadelphia Diocese. In that prayer book Rev. A. Duchnovich published — besides the prayers — many church hymns for various occasions.

Of great historical significance is the poem of A. Duchnovich: "The voice of joy in honor of the newly appointed Metropolitan of Lviv-Galicia the Most Reverend Baron Gregory Yachimovich from the Hungarian Ruthenians," which was published in "Zoria Halitska" (Galician Star), an album, edited in Lviv in 1860. In this poem Rev.

A. Duchnovich clearly expressed the national and religious unity of the Ruthenians in Hungary with the Ruthenians in Galicia: "For ours beyond the mountains, are not strangers; in the hearts of all of us there is only one Rus, one idea. — We live here with the same heart and soul, — with the same speech and same religion, — So that if someone is suffering in whatever, the same suffering is hurting the breast of our brother. Likewise, we rejoice if over there, oh Galicians, bright times make you merry. Thus, as today, we assure you: that the Carpathians will not separate us forever."

Rev. Alexander Duchnovich has thus written about the Galicians 93 years ago. The words of Rev. Duchnovich make evident the fact that the believers of the Priashiv and Mukachiv Dioceses respected and loved the believers in Galicia as sons of the same nation.

We mention here again the autobiography of Rev. Alexander Duchnovich, which he wrote in Latin. In this he relates the events of his life since his birth up to 1861. In his biography, which he wrote with his own hand, he says that he descends from his father "Basilio Duchnovics Sacerdote ruthenico" (Basil Duchnovich, Ruthenian priest). Further Rev. Duchnovich writes of himself that his father endeavored to raise his son *in nationali ruthenica* (the stress is mine M.V.). From this it is clear that

Rev. A. Duchnovich did not consider his father and himself to be Russian, which is in Latin *Russicus*, but called his father, himself and his nation "*ruthenicus*"—*Ruthenian, what today means Ukrainian*.

In other places of his biography, Rev. Alexander Duchnovich again clearly distinguishes his people southwards from the Carpathians in former Hungary from the Russian people, as we see on page 116 of his biography, where he calls the Russian military forces, which came from Russia to Hungary in order to suppress the Re-

bellion, "Russian military" or in Latin "*Copiarum Russicarum*," and not — *Ruthenicarum*. On page 120 he also writes "*omnes honesti et zelosi rutheni*," which means—"all the honest and zealous Ruthenians." Rev. Duchnovich closes his autobiography mentioning the events of 1861 with satisfaction: — "*Sic aperta est ianua etiam miseris ruthenis ad public munia, quae hactenus ejus ferreis proclusa fuit vectibus*" — which means "Thus the doors of the public offices which thus far were closed by iron bolts, were finally opened to the poor Ruthenians also."

III. Relations with Galicia

The Carpathian-Ruthenians (Ukrainians) are the first permanent settlers in their present territory between the High Tatra Mountain, the region of Marmarosh Sihit and Maria Povch. To the South-West, their settlements extended far beyond Koshice, deep into the present Slovakia. During the migrations of the Slavs, they arrived at this area by different routes and at different times from both Galicia and Podolia. When Magyars, then a nomadic tribe, arrived at the present day Hungary, they encountered, while crossing the Carpathians, our forefathers who had already settled in this area and who took up arms against them under the leadership of the glorious prince Laborec, who fell in the battle. The Magyars advanced to the Danube lowlands which they found encircled by Slavonic settlers, against whom they were forced to wage obstinate wars.

The impassable Carpathians were the primary obstacle to closer relations with Galicia, but nevertheless there were relations to a lesser or greater extent, and for some time Carpatho-Ukraine even belonged to Ukraine.

The cultural relations existed prior to Rev. Alexander Duchnovich, but they were strongest during his time and through his efforts.

In some points Carpatho-Ukraine surpassed Galicia and Eastern Ukraine: for example the Ruthenian public instruction was organized earlier in Carpatho-Ukraine, and that time it stood on a higher level than the public instruction in Galicia or in Eastern Ukraine.

The grammar of the Ukrainian (Ruthenian) language appeared earlier in Carpatho-Ukraine, than in Galicia, and this grammar, written by M. Luchkay, had more influence on the rebirth of Galicia, than on that of Carpatho-Ruthenia. The great awakener of Galicia Rev. Markian Shaskevich, who introduced the popular language to literature and aroused Galicia, used Luchkay's grammar.

Dr. Volodymyr Byrchak, who was born in Galicia, former professor at Uzhorod High School, who came to Carpatho-Ukraine after World War I and published several textbooks, writes in his work: "Literary Tendencies in

Carpatho-Ruthenia" (Uzhorod, 1921), about the relations of Carpatho-Ruthenia with Galicia in the following way: "When in 1772 Galicia was united with Austria and Austria did not know, who the Galician Ruthenians were, empress Maria Theresa demanded information from the bishop of Mukachiv Diocese, Andrey Bachynsky, who reported that the Galician Ruthenians were members of the same Ruthenian nation as the Ruthenians in Hungary. Andrey Bachynsky was candidate for Metropolitan in Lviv . . ."

The relations between Galicia and Carpathian Ukraine were strengthened also by schools at that time, for many Galicians studied in Uzhorod, Koshice and Budapest, and many Ruthenians from "Hungarian Ruthenia" studied together with Galicians in the theological seminaries in Vienna and in Lviv. However, the greatest representative and propagator of the unity with Galicia until the appearance of Rev. A. Voloshin in 1900, was Rev. Alexander Duchnovich.

Rev. Alexander Duchnovich kept up correspondence with several Galician patriots. Unfortunately, however, only mention of it remains, but the correspondence itself has not yet been found. From his correspondence, only that with Yakiv Holovatsky, one of the members of the "Ruthenian Triumvirate" remained. It has a great significance in the Carpatho-Ukrainian

history, for Rev. Alexander Duchnovich, in writing to Y. Holovatsky about the tragic situation of the nation, manifested his profound patriotism and love for his people, and called attention to the relentless Magyarization.

One hundred years ago, on May 25 (June 6), 1853, Rev. A. Duchnovich wrote the following to Yakiv Holovatsky:

"Brother, our readers are very few. I have already spent all my money on the enlightenment of our people, but nobody helps even with a penny . . . and when I shall give up, everything will perish . . . They take the books, but they do not pay . . . So, it is with me, brother, pity me.

In his letter from 7 (19) of May, 1853, he wrote: ". . . we are old friends, and we shall continue to be so, I hope, to the grave, *I love everyone, who is Ruthenian . . .* I see you personally in your dear brother, and *I see you in your works as in a mirror.*"

On September 22 (Oct. 4) 1853, he wrote: "Back home, there is inexpressible poverty and, our literature is indeed suffering, for the older people do not yet understand the scientific spirit, all our hope lies in the youth."

In a letter from October 27, 1854 Rev. A. Duchnovich described the want of the people.

On September 27, 1855 from Priashiv he wrote to Y. Holovatsky as follows: "My Brother! . . . It is

useless to toil at publishing books here, nobody wants nor reads them; our former Hungarian education has not lost its power . . . back home, those who can speak Hungarian, do not want books, for they imagine they know everything already. Our schools exist on paper, but in reality, we have nothing..."

On December 24, 1859 (January 5, 1860) he wrote: "Magyarism and only Magyarism rules here; we are ruined completely, I alone remained to withstand their attacks, while a few friends continue to work in secrecy."

In the letter of January 6, 1860 he says:

"Due to the Poles in Cracow, our Magyars foster high hopes that all the offices will function as Hungarian and that therefore we will be between Scylla and Charybdis, and they will take us from two sides; two forces will try to exterminate us, and may God help us to survive the struggle."

In the letter of February 6, 1860 he complains about the Magyarization:

"Magyarism has been introduced everywhere. Our fate always has been unlucky, we are a thorn in their sides, and the Germans do not trust us; so we are always unlucky . . . Our protection is our mountains and rocks..."

We can prove convincingly the close relations of Rev. A. Duchnovich with Galicia from his correspondence with Y. Holovatsky. Rev.

A. Duchnovich knew well that in Galicia on the other side of the Carpathians there lived the same nation as on the southern slopes of the Carpathians under Hungary in the Priashiv and Mukachiv Dioceses. He knew and advocated that the unity of the Ruthenians in Hungary and Galicia was based inseparably on the common national origin, common language, the same customs, the same Greek Catholic religion and rite.

Rev. Augustine Voloshin in his work under the title: "To the Memory of Alexander Duchnovich" (Uzhorod, 1923) wrote about the relations of A. Duchnovich with Galicia as follows: "Duchnovich was in close spiritual connection with Galician Rus'. He knew that not only one language, one religion and one fate joined us, but he believed that our fate is firmly bound together, that we shall perish without the cultural union between us and our closest brothers, the Galician Ruthenians."

In Galicia among others Ivan Franko, I. Sozansky, O. Barvinsky and K. Studinsky wrote favorably about Duchnovich. After the death of Rev. A. Duchnovich the relations between Carpatho Ukraine (Ruthenia) and Galicia became weaker and at the same time began the division among the sons of one nation — Galicia and Carpatho-Ruthenia.

The Magyars saw in the person of Rev. Duchnovich, his works and

his connections with Galicia a dangerous tendency, which drew attention to Galicia rather than to Budapest. After the Austro-Hungarian compromise in 1867 the Magyars were growing in strength and since that time the Magyarization of the Ruthenians became more vigorous.

After the suppression of the Magyar revolution in 1849 the Carpatho-Ruthenians of four comitatus (counties) obtained an autonomy in consequence of which the Ruthenian language was introduced into offices and schools, the street names were changed into Ruthenian, Ruthenian officials were appointed and national life began to flourish. But after 1868 Magyars abolished the autonomy of Carpatho-Ruthenia and a tragic period began, which lasted until the end of World War I in 1918, when the Magyar supremacy finally came to an end.

While Carpatho-Ruthenia declined under the heavy pressure of Magyarization after the Austro-Hungarian compromise in 1867, Galicia, which had a better life under Austria, started a vigorous national movement. It got rid of Rusinism, put an end to Russophilism, and developed a sound Ukrainian life, which during World War I grew into a revolutionary liberation movement for an independent Ukrainian State.

After the death of Rev. Duchnovich the tragic years from 1867 to

1918 affected a great downfall, stagnation and conservatism, and a turn to Russia or the Church-Slavonic language in Carpatho-Ruthenia.

This Hungarian supremacy, which lasted half a century, broke down and destroyed the national, cultural and economical life of the Carpatho-Ruthenians. The Magyars undertook the Magyarization with well-formulated plans and attempted to wipe out every trace of the Carpatho-Ruthenians. They brought over almost the entire Ruthenian intelligentsia to their side, and compelled them to assist in the Magyarization of their own people. This policy gave rise to the revival of Russophilism. The Ruthenians remembering the year 1849, when the Russian armed forces suppressed the Magyar rebellion and when a happier life commenced temporarily for them, began to sympathize with Moscow, hoping that she would protect them against the Magyar policy of extermination. The journals began to favor either the Russian or the Church-Slavonic language and to despise the language of the people. The Magyars purposely induced this chaos, and fought to suppress the popular language, because they feared that this language would again draw the Carpatho-Ruthenians nearer to the people of Galicia.

In 1896 a protest of the Galician Ukrainians was published in Lviv against the Hungarian Millennium

under the title: "We, too, are in Europe," which was signed by Ivan Franko, Volodymyr Hnatiuk, and others. In this we read: "The Magyars carried over to the Ruthenians all the hate, which burned in them against the Russians for their defeat in 1849. To destroy Ruthenians became almost a patriotic Hungarian duty, notwithstanding the fact that the achievement of this, so called patriotic duty, brought about the economic ruin, spiritual darkness and helplessness of half a million Ruthenians, excluded entire vast comitatus (counties) from the cultural development

and progress, demoralized and led the Ruthenian intelligentsia to a complete ethical savageness, even that part of them, that is the higher and lower clergy, which in consequence of their vocation ought to be on guard for humane and moral ideals."

In spite of this terrible situation, the memory, spirit and works of Rev. A. Duchnovich, though weakened, were alive in the people, and in 1900 A. Voloshin took up where they left off, in laying the first foundations of the Ukrainian national rebirth of Carpatho-Ruthenia.

IV. A. Voloshin about A. Duchnovich

Rev. Augustin Voloshin, father of the national rebirth of Carpatho-Ruthenia, appreciated highly the awakening work of Rev. A. Duchnovich. From the point where Fr. Duchnovich closed his action, Rev. A. Voloshin continued after 35 yrs. He understood Duchnovich and knew that the most dangerous for our nation were the Magyars. He began the struggle for the liberation of his people from the Hungarian suppression. After the liberation of Carpatho-Ruthenia in 1918 A. Voloshin was the first man who called attention to the necessity for the propagation of the ideas of Duchnovich. On his suggestion the poem of A. Duchnovich 'Carpathian-Ruthenians arise from your profound sleep' was proclaimed the anthem of the liberated Carpatho-Ruthenia. The people sang this anthem with great enthusiasm, became nationally stronger and arose to a new Ukrainian national life. It was due to A. Voloshin that the cultural organization "Prosvita" (Enlightenment), which was founded in 1920 in Uzhorod, published the works of A. Duchnovich and propagated

his cult among the children, youth and adults by special brochures.

Rev. Voloshin, himself, published a brochure in Uzhorod in 1923 under the title: "To the Memory of Alexander Duchnovich." In this brochure he writes of the life and works of Duchnovich in Priashiv and Uzhorod, of his devoutness, his patriotism, of the language he used and of his significance. A. Voloshin pointed out the significance of A. Duchnovich with the following words: 'The talent of a poet is a gift of God, and it is a gift not so much for the poet himself, but primarily for his people, for the living and coming generations. To this time, we, Carpatho-Ruthenians have had only a few such men. One of the most outstanding of them was Alexander Duchnovich. We must thank him for many things, we dare say that to A. Duchnovich belongs the principal merit that the light of the Ruthenian national consciousness was not completely extinguished.'

In another place Voloshin wrote of Duchnovich as follows: "Your words, your legacy will be a guiding star for generations to come.

Your ideas will bring forth zealous soldiers for our national army. Your spirit will live with us from generation to generation.”

And further: “Duchnovich enlightened us with the star of his poetry when the rapid and dangerous downfall of our national life began, when all the riches of Ruthenian consciousness were threatened to disappear.”

“The poetry of Duchnovich — Voloshin goes on — gave injections to the Ruthenians at times of an

almost mortal lethargy, his vigorous voice awakened us on the night of the deepest national sleep and effected that the star of the national resurrection met us, before the denationalization was complete.”

So was Duchnovich honored by A. Voloshin, our greatest awakener, former editor, author of textbooks, principal of the Teacher Seminary in Uzhorod, representative in the Parliament at Prague, minister and first president of Carpatho-Ukraine (Carpatho-Ruthenia)

V. The "Prosvita" in Uzhorod about A. Duchnovich

After the break-up of Austria-Hungary at the end of World War I in 1918 Carpatho-Ruthenia severed from Hungary and under the name "Sub-Carpathian-Ruthenia." (Podkarpatska Rus) voluntarily joined the newly established Czechoslovak republic under the guaranty of the fullest possible degree of self-government. On the liberated land a national movement was set up immediately which originated the foundation of the "Prosvita Society" (Enlightenment). It came to existence through the efforts of Rev. A. Voloshin, Dr. Michael Brashchayko, Dr. Julian Brashchayko and other patriots. The central Prosvita Society in Uzhorod besides the organization of Prosvita reading-rooms in the villages and towns, set about the creation of a whole series of cultural, economic, agricultural and political organizations.

The "Prosvita" in Uzhorod published many books for its reading-rooms and schools. Among the first of them were the works of A. Duchnovich: "Virtue surpasses wealth" and in 1922 edited the "Poems of A. Duchnovich." This anthology of Duchnovich's poetry

is up to the present the greatest and best edition of Duchnovich's works. In 1923 Prosvita published Voloshin's brochures: "To the Memory of A. Duchnovich." Through these editions Prosvita revived the memory of A. Duchnovich in the people and spread his ideas to all corners of Carpatho-Ruthenia. The national consciousness of the people increased and the Ruthenians arose from their profound sleep.

But the enemies were not pleased by the national consciousness of the Ruthenians. The Magyars knew that the awakened people would hate them and, other enemies, also, were afraid of the national consciousness of Carpatho-Ruthenians. They all attacked jointly the actions of "Prosvita" and other national organizations. For their antinational action they made use of the name of Duchnovich and in 1924 they founded the "Alexander Duchnovich Society."

In the brochure "Duchnovich and Duchnovichivci (Members of the Duchnovich Society)" (Uzhorod, 1929) the following is written about this: "With the help of former Czarist hirelings a "Duchnovich Society" was organized in

Uzhorod in 1924. *As though in derision of fate, the name of Duchnovich was supposed to serve as a means of hindering the development of the national consciousness of the Carpatho-Ruthenians.* (The stress is mine, M.V.). They began to propagate contempt towards the native language of our people, they began to spread the opinion that it is not necessary to respect the language of the common people, it is not necessary to write and learn the language of the people, but it is necessary to introduce "the Russian literary language" or as our people would say, the Muscovite language. Their final aim was to make, for the purpose of easier denationalization, two nations of the small handful of Ukrainians, which are divided from their maternal stock, from the great Ukrainian nation by mountains and boundaries. The Hungarian henchman also began to join the ranks of the "Duchnovichivci." They did not want to return to the nation from which they originated, for the language of the latter still smelled like sheep's wool to them.

In another place of the just mentioned brochure about the "Duchnovich Society" we read: "Duchnovich called his fellow-countrymen:

Not to trim themselves with strange feathers, but to strengthen themselves with brave spirit. But it is just those, who nowadays, seek to cover themselves with his name for the purpose of their Magyari-

zation and Russification machinations, who do not desire to hear nor to know these words, just as not long before, they did not know anything about Duchnovich. We dare say that the Duchnovichivci would now call themselves Popradovci, Fencikovci, Silvayovci, Mytrakovci or otherwise, if the Prosvita Society, which they attempting to break down with the use of Duchnovich's name, had not dug out his name from oblivion, had not published his works, had not hallowed Duchnovich's name with the nimbus of glory, and had not created his cult."

In 1928 the 125th anniversary of Duchnovich's birth was celebrated with great enthusiasm not by the "Duchnovich Society," but by the Prosvita Society. The Prosvita in Uzhorod published different brochures about Duchnovich in large editions. In 1928 an extraordinarily valuable work: "Chorus-es to the words of A. Duchnovich" appeared by efforts of the National Choir in Uzhorod. In this work 16 poems of Duchnovich were published with music written by the Ukrainian composers.

The intrigues of the "Duchnovichovci" did not last long. The drive of the courageous Ukrainian youth brought victory for the real ideas of Duchnovich, the patriot, who truly loved his people, and whose ideas overcame the artificially supported Magyarism and Russophilism in Carpatho-Ruthenia.

VI. Conclusion

Rev. Alexander Duchnovich did not let our people perish at the time of their greatest oppression and his great follower Rev. Augustine Voloshin elevated Carpatho-Ruthenians to a *nation*, faithful to Church, religion and rite, and at the same time nationally conscious. What Duchnovich longed for, *Voloshin completed, and led his people to that historical date in March 1939, to the proclamation of their own state of Carpatho-Ukraine.* Alexander Duchnovich did not strive for the creation of a separate nation southwards from the Carpathians, because he knew that his people and the Galicians and East Ukrainians are the same. However Alexander Duchnovich with his words "Ours beyond the mountains are not strangers" — which today are quoted also by the Bolsheviks, did not think at all of the unity in Muscovite understanding, that is, under the rule of Moscow, just as his follower Rev. A. Voloshin never thought of it and was therefore tormented to death by the Muscovite Bolsheviks.

25 years ago, in 1928 in Uzhorod and all over Carpatho-Ruthenia we commemorated the 125th

anniversary of the birth of the great awakener Rev. A. Duchnovich in the spirit of the victory over the "Russophile" and "Magyaron" tendencies. It was a decisive event, when the local national movement began to overcome the enemies, when the spirit of Duchnovich and Voloshin became triumphant.

Today we commemorate the 150th anniversary of Duchnovich's birth far away from our native country in our adopted country in the free U.S.A., for over there in the Carpathians, the land of Duchnovich and Voloshin, the bloody Russian communism is in power. It has trampled the ideas of Duchnovich, murdered the priests and best patriots of our nation and now our brothers hope for liberation from us here in the U.S.A. and from our emigrants all over the world.

I close with words to our brothers who emigrated long ago, to the Carpathian Ruthenians in America in spirit of A. Duchnovich: American Ruthenians arise from your profound sleep, the voice of the nation is calling you, do not forget your people. Over there, at

4-10

home, in the Carpathians, in the Mukachiv and Priashiv Dioceses the nation of Duchnovich and Voloshin is suffering under the terrible Moscow communism. Let us help them with united efforts, that the liberty of our nation may revive

again, that our long suffering Greek Catholic Church may arise again, that on the cathedrals in Uzhorod and Priashiv the yellow-white and blue-yellow banners may wave again in the Carpathian breeze.

Philadelphia, Pa. April 24, 1953

В И Д А Н Н Я

**Американських Карпатських Русинів
(Українців)**

Року 1949-го засновано в Бриджпорті, Конн., Видавництво „НАШ УЖГО-РОД“, яке приступило до видавання статей про Підкарпатську Русь (Карпатську Україну) для Американських Карпатських Русинів (Українців). Появилося 14 видань.

1. а) Американські Карпатські Русини-Українці! б) Минуло 140 літ од смерти славного Єпископа Мукачівської Епархії Андрея Бачинського. 2. Микола Вайда: Як побідив народовецький рух в Старому Краю на Підкарпатській Русі. 3 нагоди 15 марта 1939-го р. — 11 літ тому. 3. о. Стефан Решетило, ЧСВВ: Карпатська Україна. 4. М. Копанський: Карпатські Русини (Українці) в Америці. 5. Микола Вайда: Трагедія Пряшівщини. 6. Августин Штефан: Карпатський Березень. 7. Єпископське Послання про нову Семінарію в Питсбургу, Па. (Переклад з англійського). 8. Комуністи нищать Старий Край. 9. Микола Вайда: Пятдесят трагічних років на Закарпатті (1868-1918). 10. Семен Яковленко (о. Стефан Решетило, ЧСВВ): Отець А. Волошин, як священник. 11. Микола Вайда: На визволеній частині Закарпаття (1919-1939). Це видання має перший додаток етимологічним правописом. Зміст: Найголовніші події в житті Амер. Карпат. Русинів в минулому 1950-ому році. Новобрибулі з старого Краю. 120 літ тому появилася граматика Михайла Лучкая: *Gramatika Slavo Ruthena (1830-1950)*. 12. о. В. Л.: Місіонарська діяльність о. Стефана Решетила в Карпатській Україні (Підкарпатській Русі). Другий додаток з таким змістом: Яка дальша доля до смерти засудженого Єпископа Пряшівської Епархії Кир Павла Гойдича, 25-річний ювілей часопису „Небесна Цариця“... 13. Орест Черняк: 15-ий і 16-ий березень 1939 в Хусті. Третій додаток. 14. Іван Білецький: Перед роком помер в большевицькій тюрмі о. проф. К. Феделеш. Дальший зміст: Будинок Питсбурзької греко-катол. Семінарії докінчується, Спроваджуймо наших краян до Америки. Що пишуть з Старого Краю.

З числом 15. дальші видання Американських Карпатських Русинів оформлено на журнал „КАРПАТСЬКИЙ ГОЛОС“. Адреса:
CARPATHIAN VOICE, P.O. Box 3513, Sta. "O", Philadelphia 22, Pa., U.S.A.